

Millî Mücadele Kahramanlarından 23. Fırka Kumandanı (Karahisar-ı Sahib Mebusu) Ömer Lütfi Argeşo ile Mustafa Kemal Paşa'nın (Nuh Bey) Gizli Yazışma Örnekleri

Examples of Confidential Correspondence between the Heroes of the National Struggle, 23rd Division Commander Ömer Lütfi Argeşo (Karahisar-ı Sahib Deputy) and Mustafa Kemal Pasha (Nuh Bey)

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan KILINÇ¹

Öz

Millî Mücadele döneminde vatansever subaylar Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti ile birlikte işgal devletlerine ve İstanbul Hükümeti'ne karşı büyük bir mücadele vermiştir. Bu subaylar arasında ki önemli isimlerden birisi de 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Argeşo'dur. Aslen İstanbul doğumlu olan Ömer Lütfi Bey gerek asker gerekse siyasetçi olarak Afyonkarahisar Sancağı için önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Özellikle Sivas Kongresi ve seçimlere giden süreçte Millî Mücadele hareketinin örgütlenmesinde önemli çalışmalara imza atmıştır. Bu süreçte 23. Fırka Kumandanlığı muntkasında yer alan bölgeler başta olmak üzere birçok bölgenin Sivas karargâhıyla iletişiminin sağlanmasında kilit isimlerden olmuştur. Tıpkı Temsil Heyeti gibi Ömer Lütfi Bey de Millî Mücadele'nin başarılı olabilmesi için öncelikle Müdafaa-i Hukuk merkezlerinin güçlendirilmesi gerektiği kanaatindedir. Bu nedenle mücadele yıllarında tecrübeli ve başarılı bir asker olarak hem direniş hareketlerinin örgütlenmesine yardımcı olmuş hem de halkın bu mücadelede yer alması için elinden geleni yapmıştır. Dahası İstanbul Hükümeti'nden gizlice silah ve cephanelik temin edilmesini sağlayarak Millî Mücadele'ye önemli yardımlarda bulunmuştur. Aynı zamanda halk tarafından da sevilip sayılan bir isim olan Ömer Lütfi Bey bu çalışmalarından dolayı Temsil Heyeti tarafından desteklenmiş ve 1919 seçimlerinde Afyonkarahisar'dan aday gösterilmiştir. Her ne kadar Temsil Heyeti adına meclise seçilmiş olsa da arşiv kayıtlarında askerliğin onun için mebusluktan önce geldiği görülmektedir. Bu çalışmada ATASE ve TİTE arşivleri başta olmak üzere Ömer Lütfi Bey'in hayatı, mebusluk süreci ayrıca Temsil Heyeti ile Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı bazı yazışma örnekleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Lütfi Argeşo, Mustafa Kemal Paşa, Karahisar-ı Sahib (Afyon), Afyon Redd-i İlhak Cemiyeti, mebus

Makale Türü: Araştırma

Abstract

During the National Struggle, patriotic officers, together with Mustafa Kemal Pasha and the Representation Committee, gave a great struggle against the occupation states and the Istanbul Government. One of the important names among these officers is the 23rd Division Commander Ömer Lütfi Argeşo. Originally born in Istanbul, Ömer Lütfi Bey carried out important activities for Afyonkarahisar Sanjak, both as a soldier and as a politician. Especially in the process leading to the Sivas Congress and the elections, he carried out important works in the organization of the National Struggle. During this period, he became one of the key figures in the communication of many regions, especially those in the 23rd Division Command, with Sivas headquarters. Just like the Representative Committee, Ömer Lütfi Bey is of the opinion that in order for the National Struggle to be successful, first of all, the Defense of the Law centers should be strengthened. For this reason, as an experienced and successful soldier during the years of struggle, he both helped organize the resistance movements and did his best for

¹Ufuk Üniversitesi, Rektörlük, asl-han-7701@hotmail.com

Atf için (to cite): Kılınç, A. (2022). Millî Mücadele kahramanlarından 23. Fırka Kumandanı (Karahisar-ı Sahib Mebusu) Ömer Lütfi Argeşo ile Mustafa Kemal Paşa'nın (Nuh Bey) gizli yazışma örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 1176-1185.

the people to take part in this struggle. Moreover, he provided important assistance to the National Struggle by secretly obtaining weapons and ammunition from the Istanbul Government. Ömer Lütfi Bey, who is also loved and respected by the public, was supported by the Representation Committee for his work and was nominated from Afyonkarahisar in the 1919 elections. Although he was elected to the parliament on behalf of the Representative Committee, it is seen in the archive records that military service came before the deputyship for him. In this study, especially the ATASE and TİTE archives, Ömer Lütfi Bey's life, his deputation process, and some examples of correspondence he made with the Representation Committee and Mustafa Kemal Pasha were tried to be discussed.

Keywords: Ömer Lütfi Argeşo, Mustafa Kemal Paşa, Karahisar-ı Sahib (Afyon), Afyon Redd-i İlhak Society, deputy

Paper Type: Research

Giriş

Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinde yer alan önemli isimler arasında bulunan Ömer Lütfi Bey 1879'da İstanbul'da doğmuş ve Harp Akademisini bitirdikten sonra Almanya'da eğitimine devam etmiştir (Kutay, 1973, s.55). Burada eğitimini tamamladıktan sonra Anadolu'ya dönmüş 78. Alay Kumandanlığı ve 6. Kolordu Alay Kumandanlığı görevlerini üstlenmiştir. Bu süreçte "*Argeşo Meydan Muharebesi*"'ni kazandığı için kendisi Argeşo kahramanı olarak anılmış daha sonra Argeşo soyadını almıştır (TBMM Albümü 1920-2010, C. I, 1920-1950, s. 39).

Millî Mücadele döneminde özellikle Karahisar-ı Sahib yani Afyon ve çevresinde "*Afyonkarahisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*"'nin kurulması gibi önemli görevlerde etkin rol almıştır. Nitekim bu başarılarından dolayı 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Cebesoy tarafından 23. Fırka Kumandanı olarak atanmıştır (TBMM Albümü: s.39). Böylece 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından TBMM'nin açılmasına kadar geçen zorlu süreçte Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti adına birçok önemli görevi yürütmüştür. Dahası Sivas Karargâhı ile yaptığı birçok gizli yazışmada Batı Anadolu bölgesinde istihbaratın sağlanmasında önemli rol oynamıştır. 23. Fırka Kumandanı olduktan sonra halkın güvenini kazanmış olması ve elde ettiği başarılarından dolayı Temsil Heyeti tarafından Son Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde Afyon'dan aday gösterilmiştir. Seçimlerde 4. Dönem Afyon mebusu olarak seçilmiş ve bu görevi yerine getirmek için askerliği bırakmak zorunda kalmıştır (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:60, B:60). Ömer Lütfi Bey Millî Mücadele döneminde Afyon, Denizli, Burdur, Isparta, gibi İç Batı Anadolu bölgelerinde Temsil Heyeti'nin kendisine verdiği görevleri fazlasıyla yerine getirmiş ve bu görevi gönülden yapmıştır.

1. Yöntem

Bu çalışmada Millî Mücadele'nin önemli kumandanları arasında yer alan ve aynı zamanda Afyon mebusu olan Ömer Lütfi Bey hakkında öncelikle arşiv kaynaklarına yer verilmiştir. Kayıtlarda yer alan bilgiler bir araya getirilerek önce Ömer Lütfi Bey'in biyografisi oluşturulmuş ve Temsil Heyeti ile temasları ele alınmıştır. Bu verilere göre Ömer Lütfi Bey hakkında önemli arşiv belgeleri olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti ile yazışmalarını ele aldığımız bu çalışmada kendisi hakkında daha önce değinilmemiş bazı bilgilere ulaşılmıştır. Bunlar arasında Afyon halkına cephanelik sağlamasından seçimlerde askerliği mebusluktan daha çok benimsemesine kadar birçok önemli bilgiye ulaşılmıştır. Bu açıdan araştırmaya konu olan Ömer Lütfi Argeşo ve Temsil Heyeti arasında yapılan gizli yazışmalar oldukça değerlidir. Belgeler ATASE ve TİTE arşivleri ışığında ele alınmıştır.

2. Afyon Redd-i İlhak Cemiyeti ve Ömer Lütfi Argeşo

Ömer Lütfi Bey'in Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti için oldukça önemli faaliyetlerde bulunduğunu belirtmiştik. Özellikle Mondros hezimetinden

sonra başlayan İtalyan işgalleri sürecinde Afyon'un müdafaasında kilit isim olmuştur. Zira bu süreçte İtalya Afyon'u ilımlı bir işgal politikası izleyerek ele geçirmeye çalışmıştır. Buna mukabil Afyon'u elde etmek isteyen yalnızca İtalya değildir. Neredeyse diğer tüm müttefikleri de Afyon'un aralarında bulunduğu bu mıntıkaı ele geçirmek istemektedir. Bunun farkında olan Afyon ahali işgallerin başlamasıyla ilk olarak miting ve toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Bu örgütlenme hareketi giderek büyümüş ve ardından direniş cemiyetleri kurulmuştur. Böylece Afyon merkez vaizi İzzet Efendizade bir toplantı yaparak yanına İsmail Şükrü Çelikalay ile Afyon eşrafının önde gelen isimlerini almış, 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey'den yardım istemiştir. Eşrafla görüşen Ömer Lütfi Bey, İsmail Şükrü Çelikalay ve yanındakilere başlarda İstanbul Hükümeti'ne karşı çıkamayacağını söyler. Ancak konuşmasının devamında gizli de olsa bu direnişe destek vereceğini belirtir. Başta eşrafın nabzını ölçen bir tavır sergilemiş daha sonra onlara destek vereceğini bildirmiştir. Ayrıca onlara elinde Kuvâ-yı Millî ye'ye teslim edilmek üzere silah bulunduğunu ve İstanbul Hükümeti'nin tüm engellemelerine rağmen bu silahlara sonuna kadar sahip çıkacağını taahhüt etmiştir. Bu sözler karşısında İsmail Şükrü Çelikalay ve yanındakiler işgallere sessiz kalmayı tercih eden İstanbul Hükümeti'ne ve işgalcilere karşı vatani müdafaa edeceklerine söz vermiştir. Görüşmenin sonlarına doğru Ömer Lütfü Bey'den bu kadar zor şartlar altında Afyon halkının parası ile alınmış bu silahları düşmana teslim etmemesini de rica ederek yanından ayrılırlar. Böylece bu görüşmeden sonra Ömer Lütfi Bey'in yardımcıları ile "Afyon'da Redd-i İlhak Cemiyetinin" kurulmasına karar verilmiş ve Afyon Millî Mücadele saflarında önemli bir adım atmıştır (Şişman,1996, s.51-52). Cemiyetin önce Afyon merkez ve kazalarında şubeleri açılmış daha sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almıştır (Daşdemir, 2003, s.93).

3. Ömer Lütfi Bey ve Temsil Heyeti

Afyon'da Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulduğu tarihlerde Temsil Heyeti bir taraftan işgaller ile uğraşırken diğer taraftan da İstanbul Hükümeti'ne karşı Sivas karargâhı ve diğer Müdafaa-i Hukuk merkezleri ile gizli görüşmeler yapmaktadır. Zira aynı tarihlerde Sivas Kongresi'nin toplanması için hazırlıklar devam etmekteydi ve Anadolu'daki bu hareketlilik İtilaf Devletleri'nin de dikkatini çekmişti. İstanbul Hükümeti de bu faaliyetleri tasvip etmemektedir (Selek, 2002, s.195-197). Çünkü İstanbul Hükümeti, Mondros Mütarekesi maddeleri gereğince barış ortamının korunması gerektiği fikrindedir. Dahası Anadolu'da böyle bir teşkilatlanmanın İtilaf Devletleri ile siyasi ilişkilerde sıkıntı çıkaracağı düşünülmektedir. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti bu tarihten sonra İtilaf Devletleri'nin yanı sıra İstanbul Hükümeti ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Mezkûr sebeplerden dolayı Sivas'ta bulunan Temsil Heyeti ve Müdafaa-i Hukuk merkezleri arasında yapılan görüşmelerde olabildiğince gizlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Yeri geldiğinde görüşmeler şifreler ile yapılarak takma isimler kullanılmıştır. Arşiv kayıtlarına göre aynı zamanda Karakol Cemiyeti üyesi olan Mustafa Kemal Paşa, "Nuh" ismini, Karakol Cemiyeti kurucularından Kara Vasıf, "Cengiz", Ali Fuat Cebesoy, "Musa", Çanakkale Mevki Müstahkem Kumandanı Mir Alay Şevket Bey ise "İsa" kod adları kullanarak görüşmelerini saklamayı tercih etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Nutukta "Şimdi Cengiz, İsa beraberiz, arzı tazimat eyleriz. (Rauf)" cümlesi de bu isimlerin kullanıldığına örnektir (ATASE Arşv, ATAZB Kol, K:20, G:206, B:206cd; ATASE Arşv, ATAZB Kol, K:20, G:206, B:206cl; Akal, 2018:199).

Sivas Kongresi'nin toplanması Temsil Heyeti için oldukça önemlidir (Demiryürek, 2018:522). 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey de Afyon, Kütahya, Burdur ve Isparta'nın içinde bulunduğu Batı Anadolu bölgesinde sözü geçen bir isimdir (TİTE Arşv, K:295, G:32, B:32-1). Bu nedenle Ali Fuat Cebesoy Ömer Lütfi Bey ile birçok görüşme yaparak sancaklardan Sivas Kongresi'ne katılacak delegeler hakkında bilgi almıştır. Bu bilgiler daha sonra Ali Fuat Cebesoy tarafından şifrelerle Sivas karargahına Kazım Karabekir'e bildirilmiştir (TİTE, Arşivi. K:298, G:26, B:28001; TİTE, Arşivi. K:298, G:26, B:26001).

Ali Fuat Cebesoy, 29 Haziran 1919 tarihinde 23. Fırka Kumandanlığına çektiği telgrafta, Sivas'ta toplanacak kongreye bir an önce delege gönderilmesi gerektiğini bildirmiştir.

Aynı telgrafta, İstanbul Hükümeti'nin İtilaf Devletleri ile iş birliği içerisinde olduğunu belirterek halkın kendi kurtuluşu için mücadele etmesi gerektiğini, bunun için de bir an önce delege seçimlerine başlanmasını istemiştir (TİTE Arşv, K:295, G:32, B:32-1). Ali Fuat Cebesoy'un bu telgrafından sonra Ömer Lütfi Bey Karahisar Mevki Kumandanı Binbaşı Cevdet Bey'le irtibata geçmiş ve Afyon'da da delege seçimleri hız kazanmıştır (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:251, G:78, B:78).

Tüm bunların yanı sıra her ne kadar Ali Fuat Cebesoy'un telgrafından sonra sancak merkezlerinde delege seçimleri hızlanmış olsa da bazı bölgelerde delegelerin seçilmesi engellenmiş, ertelenmiş ya da seçilen delegeler tutuklanmıştır. Örneğin Ömer Lütfi Bey, Ali Fuat Cebesoy'a gönderdiği bir telgrafta kendi mıntkasında bulunan bazı bölgelerde delege seçimlerinin tamamlandığını ancak seçilen delegelerin tutuklanmasından dolayı Sivas'a gidemeyeceklerini bildirmiştir (TİTE, Arşvi. K:299, G:39, B:39001). Burada dikkat çeken bir başka konu da Temsil Heyeti'nin karşılaştığı diğer engellerdir. Zira delege seçimlerine engel olan ve delegelerin Sivas'a geçmesini zorlaştıran kişiler yine İstanbul Hükümeti'ne bağlı valiler ve mutasarrıflardır. Bu nedenle Ömer Lütfi Bey de sorumluluğunda olan bölgelerde birliği sağlamanın oldukça zor olacağını farkındadır. İstanbul Hükümeti yanlısı mutasarrıflardan birisi de Burdur Mutasarrıfı Vasfi Bey'dir. Vasfi bey tıpkı kendisi gibi Millî Mücadele karşıtı Konya Valisi Cemal Bey ile iş birliği içerisinde. Ömer Lütfi Bey bunun farkındadır ve bu nedenle 19 Temmuz 1919'da Ali Fuat Cebesoy'a bir telgrafla durumu bildirmiştir. Telgrafında Vasfi Bey'in Cemal Bey'in emriyle hareket ettiğini teşkilatlanmaya muhalefet ettiğini bu nedenle yerinin değiştirilmesini istemiştir (Şeker, 2010, s.67).

Ömer Lütfi Bey ile Ali Fuat Cebesoy arasında yapılan bu görüşmelerde asıl mesele ise Sivas'tan Burdur Mutasarrıflığına gönderilen bilgilerin Vasfi Bey vasıtasıyla Cemal Bey'e ulaştırılmasıdır. Cemal Bey de Sivas'tan gelen bu bilgileri İstanbul Hükümeti'ne iletmektedir. Böylece Dahiliye Nezareti bu durumu Temsil Heyeti aleyhine kullanmakta geç kalmamış ve Afyon'un da aralarında bulunduğu 23. Fırka Kumandanlığı mıntkasını merkezden ayrı bir teşkilatlanma içinde yer almakla suçlamıştır. Dahası kongrenin toplanmasıyla İstanbul Hükümeti ile padişaha karşı vatan hainliği yapıldığı da iddia edilmiştir (TİTE Arşv, K:297, G:49, B:49001). Görüldüğü üzere sorun büyümektedir ve Temsil Heyeti derhal önlem almak zorundadır. Bu nedenle Ali Fuat Cebesoy, 30 Temmuz 1919 tarihinde Ömer Lütfi Bey'e bir şifre göndererek durumun aslını öğrenmek istemiştir:

“Burdur mutasarrıfının hâini bildiği halde en mühim telgrafi mûmaileyhaya viren 67. alay kumandanının cehline mi haml ediyorsunuz. Yoksa mûmâileyh tarafından aldatılmış olmasun. Nazar-ı dikkatinizi celb iderim.” (TİTE Arşv, K:298, G:14, B:14001).

Ömer Lütfi Bey daha sonra Ali Fuat Cebesoy'la görüşerek mutasarrıfın çalışmalarından daha önce haberdar olmadıklarını ancak gerekli araştırmanın yapılacağını bildirerek savunma yapmıştır (TİTE Arşv, K:297, G:78, B:78001). Burada Ömer Lütfi Bey'in de durumun aslını sonradan öğrendiğini görüyoruz. Çünkü 27 Temmuz 1919 tarihinde Ali Fuat Cebesoy'a çektiği bir telgrafta Burdur Mutasarrıflığına Sivas Kongresi'ne katılacak delegelerin seçimi ile alakalı herhangi bir bilgi vermediğini açıklamıştır. Delegeler ve isimleri ile alakalı bilgiyi sadece Burdur mevki kumandanı ile paylaştığını belirtmiştir. Burada sadece kumandanın zaafından dolayı zor duruma düştüğünü Burdur Mutasarrıfının hain olduğunu bile kumandanın gafil avlanarak bu bilgileri paylaştığını öğrendiğini söylemiştir. Böylece bu gizli bilgilerden Konya Valisi Cemal Bey'in de haberdar olduğunu anlaşıldığını bildirmiştir (TİTE Arşv, K:298, G:14, B:14001). Görüldüğü üzere Vali Cemal Bey ve Mutasarrıf Vasfi Bey emellerine ulaşarak Temsil Heyeti'ni ve Ömer Lütfi Bey'i bir hayli zor duruma düşürmüş ve uğraştırmıştır.

Kongre sürecinde Ömer Lütfi Bey'in başına gelen bir başka hadise de oldukça ilginçtir. Kongreden hemen sonra yaşanan olayda Sivas'tan Aydın'da bulunan 57. Fırka Kumandanı Mehmet Şefik Aker'e gönderilen telgrafların bir süre yanıtız kalmasından sonra olay şüpheli bir hal almış ve araştırılmaya başlanmıştır. Bu sırada 23. Fırka Kumandanlığından Ömer Lütfi Bey konu ile alakalı telgrafları Denizli yerine yanlışlıkla Aydın'a gönderince telgraf hatlarında

yaşanan bir aylık bir kesinti fark edilmiştir. Tesadüf odur ki Ömer Lütfi Bey yanlışlıkla telgrafları çekmemiş olsa Aydın Vilayeti ve Sivas arasındaki kopukluk büyüyerek seçimleri etkileyecek boyuta gelecektir. Bu kritik süreçte bu haber aksaması bile hem delegelerin Sivas'a geç varmasına neden olmuş hem de seçimlerde aday gösterilecek isimlerin belirlenmesini etkilemiştir. Tesadüflerin karıştığı bu olay Ömer Lütfi Bey'in çektiği bir telgrafla su yüzüne çıkmıştır (Aker, 2006, s.301).

Bu şartlar altında Ömer Lütfi Bey ve Sivas arasında yapılan görüşmeler neticesinde Afyon'dan 1919 Ağustos ayı başlarında üç delege seçilerek Sivas'a gönderilmiştir. Delege sayısı ile alakalı bazı kaynaklarda iki delege seçildiği belirtilmişse de arşiv kayıtlarında üç isim görülmektedir. Bunlar tüccardan Dava Vekili Mehmet Şükrü Bey, Kesrizade Salih Sıtkı Bey ve Gümüşzade Hafız Bekir Bey'dir. Üç delege 12 Ağustos 1919 tarihinde Ankara'dan hareket ederek Sivas'a doğru yola çıkmıştır (ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:18, G:22, B:22ac; Altıntaş,2011, s.41).

4. Afyon Mebusu Ömer Lütfi Bey

Ömer Lütfi Bey görüldüğü üzere hem fırka kumandanı olarak hem de sosyal ve siyasi ilişkilerinde başarılı bir isimdir. Ayrıca 23. Fırka komutasındaki bölgenin sadece asayişini sağlamakla kalmamış Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti için bölgede teşkilatlanma çalışmalarını büyük bir özveri ile yürütmüştür. Nitekim Afyon'da Redd-i İlhak Cemiyeti'nin kurulması ile de verdiği emeğin karşılığını almıştır. Sivas Kongresine delege seçimi ve gönderilmesi hususunda ise önemli yazışmalara imza atmıştır. Bu çalışmalarından sonra Temsil Heyeti tarafından Son Osmanlı Meclis-i Mebusan seçimlerinde Afyon ve Kütahya'dan mebus adayı gösterilmiştir (BOA. DH. İ.U.M. EK. 115/86-25; TİTE Arşv, K:297, G:34, B:34001). O dönemde Afyon Mutasarrıflığına vekaleten bakan Mecit Bey 4 Kasım 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine çektiği bir telgrafla Ömer Lütfi Bey'in adaylığını bildirilmiştir (BOA. DH. İ.U.M. EK. 57/23-03). Böylece asker Ömer Lütfi Bey'in hayatında siyasi bir pencere açılmıştır. Afyon'dan Ömer Lütfi Beyle birlikte başka isimler de aday olmuştur (*Yenigün*, 31 Teşrin-i Evvel 1335, s. 2). Buna göre Afyon'dan aday olan isimler arasından Merkez Kadısı Mustafa Hulusi Efendi 63, Ömer Lütfi Bey 90 ve Albay Ali (Çetinkaya) Bey 52 oy alarak Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına seçilmiştir (ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206dc; Kalafat, 2017:656; BOA. DH. İ.U.M. EK. 354/40).

Aslında Ömer Lütfi Bey'in seçilmesi pekte şartırcı olmamıştır. Zira kendisi hem Temsil Heyeti tarafından desteklenmiş hem de halkın sevgi ve saygısını kazanmış bir isimdir. Şimdi sırada mebus olarak görevine başlaması vardı. Ancak asker olması itibarı ile önce bu meslekten istifa etmesi gerekmektedir. Bunu da çektiği bir telgraf ile Sivas'a Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir. 27 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta mebusluğu kabul edemeyeceğini çünkü askeri kimliği ile alakalı soruşturmanın hala devam ettiğini bildirmiştir. Daha sonra konuyla alakalı Amasya Mutasarrıflığından Harbiye Nezaretine bir telgraf çekilmiş ancak olay bir sonuca bağlanamamıştır (ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206cu)

Burada asıl mesele 1919 yılı seçimlerinde seçim kararnamesinde belirtilen maddeler esasınca memurların oy kullanmasına ve seçilmesine dair bazı kısıtlamalar getirilmesidir. Kararnameye göre subayların mebus seçilebilmeleri için öncelikle askerlik mesleğinden istifa etmesi gerekmektedir (Olgun, 2011,s.10). Ömer Lütfi Bey'in istifası hakkında ise henüz nihai karar belirlenmemiştir. Bu nedenle kendisi Mustafa Kemal Paşa'ya başlarda mebusluğu kabul edemeyeceğini bildirilmiş ancak daha sonra kabul etmiştir. Aslında Ömer Lütfi Bey 5 Ağustos 1919 tarihinde askerlik görevinden istifa ettiğini belirten bir dilekçe yazmıştır. Ancak mebus seçildiği tarihte henüz istifası onaylanmamıştır (BOA. DH. İ.U.M. EK. 120/47-12).

Bu süre zarfında seçilen Afyon mebusları Afyon Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirilmiş (BOA. DH. İ.U.M. EK. 117/40-2) ve 30 Aralık'ta Afyon'un Sandıklı kazasından İbrahim Hakkı Bey tarafından çekilen telgrafta Ömer Lütfi Bey ile diğer mebusların

isimleri doğrulanmıştır (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:60, B:60). Sonuçlara göre resmi olarak Ömer Lütfi Bey de mebus olarak seçilmiştir. Ancak yazışmalarda dikkat çeken önemli bir ayrıntı vardır. Arşiv kayıtlarına göre kendisi mebusluktan ziyade asker olarak kalmak istemektedir. Zira Mustafa Kemal Paşa tarafından seçimlerin tamamlanmasından sonra tüm mebusların İstanbul'a geçmeden önce Ankara'da yapılacak Temsil Heyeti toplantısına katılması istenmiştir. Ancak Ömer Lütfi Bey bu toplantıya katılmak istememiştir. O tarihlerde Alaşehir'de olan Ömer Lütfi Bey (BOA. DH. İ.U.M. EK.27/13) Ali Fuat Cebesoy'a 22 Aralık 1919 tarihinde bir telgraf çekerek İstanbul'a gitmek istemediğini, bunun yerine Salihli Cephesine kadar ne kadar Kuvâ-yı Millî ye birliği varsa onları güçlendirmek istediğini bildirmişti (TİTE Arşivi, K:312, G:58, B:58). Görüldüğü üzere askerlik mesleği siyasetten daha ağır basıyordu. Sonuç olarak toplantıya katılıp katılmadığı bilinmese de 12 Ocak 1920'de açılan Son Osmanlı Meclis-i Mebusanına katıldığı ve üçüncü şubeye atamasının yapıldığı görülmektedir (*M.M. Z.C.*, c. I, D. 1, İçs. 1, İn.1, 12 Kânunusani 1336:3-4).

İngilizlerin İstanbul'u işgal etmesi ve sonrasında meclisin dağıtılmasıyla Afyon'dan seçilen beş yeni mebus ile TBMM'ye katılmak üzere Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'nın yanına geçmiştir. Böylece TBMM'deki Afyon mebusu sayısı sekize çıkmıştır. Bunlar Halil Hilmi Bozca, Ali (Çetinkaya) Bey, Mustafa Hulusi Çalgüner, İsmail Şükrü Çelikalay, Hulusi Kutoğlu, Mehmet Şükrü Koç, Ahmet Nebil Yurteri, Ömer Lütfi (Argeşo) Bey'lerdir (TBMM Albümü 1920-2010, C. I, 1920-1950, s. 38-39).

5. Mustafa Kemal Paşa ve Temsil Heyeti ile Yapılan Yazışma Örnekleri

Yukarıda geçen bölümlerde birçok kez değindiğimiz üzere Millî Mücadele döneminde Ömer Lütfi Bey ile Temsil Heyeti arasında önemli yazışmalar yapılmıştır. Bu yazışmalar özellikle Sivas Kongresi hazırlık dönemi ile seçimlere giden süreçte daha da artmış ve sancak ve vilayet merkezlerinde bulunan Müdafaa-i Hukuk merkezleri bunda önemli rol oynamıştır. Aynı şekilde 23. Fırka Kumandanlığı mıntıkasında yer alan bölgelerde de hem teşkilatlanma çalışmaları hem de seçim hazırlıkları Temsil Heyeti'nin öngördüğü şekilde Ömer Lütfi Bey'in komutasında yürütülmeye çalışılmıştır. Bu süreçte Ömer Lütfi Bey ile Mustafa Kemal Paşa arasında yapılan bazı yazışma örnekleri ve Ömer Lütfi Bey hakkında yazılan şifreler şöyledir.

Belgelerden ilki Ankara'da 2.Kolordu Kumandanlığına gönderilmiş bir şifredir. Şifrenin ilk bölümünde daha evvel yazılmış şifrelerden bahsedilmiş devamında ise Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinden, Türk Ocakları başkanlığı görevinde bulunmuş önemli bir ismin Hamdullah Suphi Tanrıöver'in seçimlerde adaylığı ile alakalı bilgiler verilmiştir:

“Ankarada 2.K(olordu) kumandanlığına

C. 19-2-36 ve bilâ-numerolu şifredir. H-T. Reşid Bey'in birâderi Edhem Bey'den alınan şifreli telgrafnâme sûreti ber-vech-i âti 'alenen ma'rûzdur efendim. Millî fırka kumandanı kâ'im-mâkâm Ömer Lütfi.

Hamdullah Suphi Beyin yerine Saruhan meb'ûsluğuna evvelce meclis-i meb'ûsânın tavsiyesiyle İbrahim Beha Beyin icrâ kılınan intihâbâtda mülhakâtda ekseriyetle intihâb edildiği mevrûd telgraflardan anlaşılmiş ve mazbataları da gönderilmekten başka inhilâl eden mahall varsa iş'ârı mütemennâdır efendim. İmza Edhem.” (ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206dd).

Diğer bir belge Ömer Lütfi Bey tarafından 26 Haziran 1919 tarihinde yazılmış Burdur Sancağı ile alakalı bir şifredir (TİTE Arşivi, K:295, G:24, B:24a001).

“Bu cereyânın tekrâr canlandırılması herhâlde hükûmetin müzâheretine merbût ve mütevakkıfıdır. Dâhiliye nezâretinin sükûn-ı kat'î teveccühsüz asâlet-i mutlaka zannu add edilen bu bâbda hey'et-i askeriyyeye kısmen olsun mu'âvenet ve müzâheretde bulunmadıkca idâre-i arziye de devâm edildikçe bu bâbda sarf olunacak mesâninin bîsûd ve bî fâide olacağı ve İtalyanların Burdur'a takarrüb etmiş bulunmalarına nazaran hükûmetin elân şu ma'kûs ve mütebâyin vaziyetde kalması halkın iknâ'î ve vaziyetin tashîhi her hâlde kutlu

bir emr ü irâdeye mütevakkıf bulunduğ u mezkûr alay kumandanlığ ının savben mütalaasının olduğ u ma'rûzdur . 23.Fırka Kumandanı Ömer Lütfi.”

Belgeler arasında Karahisar ve Sandıklı kazalarından Ankara'ya Temsil Heyeti'ne gönderilmiş, Ömer Lütfi Bey'in mebusluğ a adaylığ ını koyduğ u ve sonrasında seçildiğ ini bildiren ş ifrelerde yer almaktadır:

“Livâ meb'ûsluğ una 23.ncü Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey ile Ayvalık Mıntıka Kumandalığ ından Müsta'fî Ali Bey ve dahi Mustafa Hulûsi Efendidir fi. 3 kânûnisâni sene 36. Hey'et-i Merkezîye Reisi Nâmına Ahmed Said.” (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğ u, K:22, G:60, B:60).

Ankara Anadolu ve Rumeli Müdafa'a-ı Hukûk Cem'iyet-i Hey'et-i Temsiliyesine.

30 kânûnievvel 335 livâmız meb'ûsluklarına sâbık 23.ncü fırka kumandanı kaimmakâm Ömer Lütfi ve Ayvalık Kumandanı sâbık kâimmakâm Ali beyler ile livâ sâbık kâzısı Mustafa Hulûsi Efendinin intihâb olundukları. Fi. 3 / 36. Hey'et-i Millî ye İbrâhîm Hakkı Besim Bey'e” (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğ u, K:22, G:60, B:60aa).

Ömer Lütfi Bey ve Temsil Heyeti arasında yapılan görüşmelere ait bir diğ er belgemiz de yine Burdur Sancağ ı ile alakalıdır:

“Ötedenberi icraat-ı matlûbdan mâni' olan Burdur mutasarrıf ı hakkında bu kere de alay 68 kumandanlığ ından alınan telgrafnâmede müdâfaa-ı millî ve redd-i ilhâk cemiyetlerinin Burdur'da teşkilî hemân mümkün olamayacağı ç ünkü eş râfa istinâd ile icrâ-yı hükûmet iden ve vilâyetden aldığı emirleri harfiyen icrâ iden başka bir şeyi düşünmeyen ve hükûmet aleyhinde muhavvef uçurumlar ihzâr olduğ unu idrâkden âciz Burdur mutasarrıf ı bu bâbda yapılacak her bir tedâbire muhâlefet muhâlefet etdiğ i cihetle milis teşkilâtında muvaffakiyet ve Aydın vilâyetindeki mücâhidine mu'âvenet lâzım ise behemehâl mutasarrıf ın tebdili ve belediye reisinin mevâ'id ile aldırılarak münâsib mahale celbi lâzım geldiğ i bildirilmeyüb iktizâsının îfâsına müsâ'ade buyurulması ma'rûzdur.” (TİTE Arşv, K:297, G:34, B:34001).

Afyon Karahisardan 20. Kolordu Kumandanlığ ına yazılmış bir diğ er belge yine Burdur Sancağ ı ile alakalıdır:

“Mahalli hükûmetlerinin muhâlefet -i cedîdesine rağmen muhâfaza-ı vatan endişesiyle ç ırpınan Dinar, Antalya, Uluborlu, Eğridirli tarafların teşkilâtının hafiyen icrâsına başland ığı Burdur ahz-ı asker kısm-ı riyasetinin iş 'ârına atfen ma'rûzdur. 23.Fırka Kumandanlığ ı Ömer Lütfi.” (TİTE Arşv, K:298, G:40, B:40001).

Ömer Lütfi Bey için yazılmış olan belgelerden biri de Ankara'dan Alaşehir Mevki Kumandanlığ ına gönderilmiş 15 Mart 1920 tarihli ş ifredir:

“Afyon Karahisâr meb'ûsı Ömer Lütfi Beyefendi İstanbuldaki vaziyetin bu günlerde teşvîş olduğ u haber alındı.Bu ş âyi'anın derece-i sıhhati tahakkuk edinceye kadar birkaç gün te'hîr-i hareket buyurmalarının münâsib olacağı mütâlâsındayız efendim.” (ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğ u, K:22, G:160, B:160).

Yine elimizde bulunan belgelerden biri 27 Temmuz 1919 tarihli Sivas Kongresine gönderilmek üzere seçilmiş delegeler ile alakalı bir ş ifredir. Lakin seçilen delegeler kongreye katılamamıştır. Sebebi ise şöyle açıklanmıştır:

“20.Kolordu Kumandanlığ ına

1-Millî kongre için Karahisâr sancağ ından isimleri âtide muharrer üç zâtın intihâb edildiğ i harekete müheyya buldukları ma'rûzdur: Eş râfdan mütekâid kaimakamlarından Nazmi Bey, Mollazâde Süleyman Bey, Koçzâde Ş elârî Bey,

2-Burdur'dan murahhas göndermek adimü'l-imbkândır.Isparta ile Kütahya'dan murahhas intihâb ve i'zâm mümkün olacak ise de bunun için oralara kadar gidüb bi'z-zât uğraşmak mecbûriyeti hâsıl olacağı ve neticesinin ayrıca arz edileceğ i ma'rûzdur. 23.Fırka Kumandanı Ömer Lütfi.” (TİTE Arşv, K:297, G:75, B:75001).

Afyonkarahisar'dan Ankara'da Yirminci Kolordu Kumandanlığına 15 Ağustos 1919 tarihinde yazılmış başka bir şifre de tutuklanan bazı delegeler hakkındadır:

“Halk kongre için Konya, Niğde'den gönderilecek murahasların derdest-i i'zâm olduğunu ikinci ordu müfettişlik vekâletinin iş'ârına atfen ma'rûzdur. 23.Kolordu Kumandanı Ömer Lütfi” (TİTE, Arşivi. K:298, G:26, B:28001).

Belgeler arasında göze çarpan bir diğer önemli şifre de yukarıda bilgi verdiğimiz Burdur Mutasarrıfının bilgi sızdırılması ile alakalı olmaktadır:

“Her dürlü icrâatımıza öteden beri mâni' olmağa çalışan hâin Burdur mutasarrıfına murahas i'zâmı hakkında mürâcaatda bulunulmamıştır . Emir kumandanilerini müdâfa' kumandanlıklarına mahrem olarak bildirdim.Mahremiyetine fevkal'âde ri'âyet edilmesini de te'kid etdim.Bu telgrafın Burdur mutasarrıfının eline ne sûretle geçdiği hakkında tahkîkât yapıyorum. Netice-i tahkîkâtı ayruca yazacağım ma'rûzdur. 22.Fırka Kumandanı Ömer Lütfi” (TİTE Arşv, K:297, G:78, B:78001).

Ömer Lütfi Bey'in bu telgrafına cevaben daha sonra Ali Fuat Paşa'nın yazdığı şifrede şu şekildedir:

“Burdur mutasarrıfının hâini bildiği halde en mühim telgrafi mûmaileyhaya viren 67.Alay kumandanının ceherine mi haml ediyorsunuz.Yoksa mûmâileyh tarafından aldatılmış olmasun.Nazar-ı dikkatinizi celb iderim. 20.Kolordu Kumandanı Mirliva Ali Fuad.” (TİTE Arşv, K:298, G:14, B:14001).

Sonuç

Arşiv kayıtlarından da anlaşıldığı üzere Ömer Lütfi Bey Millî Mücadele döneminde önemli başarılarla imza atmış bir Türk subayıdır. Özellikle Sivas Kongresi ve seçim sürecinde millî teşkilatlanmaya en çok ihtiyaç duyulan zamanda Temsil Heyeti tarafında yer almıştır. Mustafa Kemal Paşa tarafından seçimlerde aday gösterilmesi kendisine duyulan güveni gösterirken aynı zamanda önemli bir sorumluluk altına da sokmuştur. Bu süreçte güvenlik ve asayişinden sorumlu olduğu bölge halkını yakından tanınması, sevilip sayılması ise kendisine büyük fayda sağlamıştır. Özellikle ATASE ve TİTE arşiv kayıtlarından elde ettiğimiz bilgiler bu sürecin nedenli zor şartlar altında geçtiğini gösterirken diğer yandan da Ömer Lütfi Bey ve Temsil Heyeti arasındaki yazışmaların ne kadar sıklıkla yapıldığını göstermektedir. Bu da kendisinin Temsil Heyeti ile olan temaslarının önemini göstermektedir. Nitekim çalışmamızda yer alan bu belgeler birebir yapılan konuşmaları içermesi açısından oldukça önemlidir. Bilhassa üst kademe bir Türk subayının halkın içerisine nasıl karıştığını, örgütlenmeleri hususunda nasıl bir çaba sarf ettiğini gözler önüne sermektedir. Afyon halkı ile birlikte hareket etmesi dahası İstanbul Hükümeti'nden gizlice bölgeye silah ve cephanelik sağlaması Millî Mücadele'nin bölgesel olarak başarıya ulaşmasında oldukça önemlidir. Bu cesur davranışı ile yine bu mücadelede birçok emsaline örnek oluşturmuştur. Mezkûr nedenlerden dolayı Ömer Lütfi Argeşo sadece 23. Fırka Kumandanı olarak değil aynı zamanda Afyon mebusu Ömer Lütfi Bey olarak da Millî Mücadele yıllarının önemli kahramanları arasında yerini almıştır.

Kaynakça

- Akal, E. (2018), *Millî Mücadelenin başlangıcında Mustafa Kemal, İttihat Terakki ve Bolşevizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aker, M. Ş. (2006), *57. Fırka ve Aydın Millî Mücadelesi*, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınevi.
- ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:160, B:160.
- ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:60, B:60.
- ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:60, B:60.1.

- ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:22, G:60, B:60aa.
- ATASE Arşivi İstiklal Harbi Kataloğu, K:251, G:78, B:78.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206ac.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206cd.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206cdc.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206cl.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206cu.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206dc.
- ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K:20, G:206, B:206dd.
- BOA. DH. İ.UM. EK. 115/86-25.
- BOA. DH. İ.UM. EK. 117/40-2.
- BOA. DH. İ.UM. EK. 120/47-12.
- BOA. DH. İ.UM. EK. 354/40.
- BOA. DH. İ.UM. EK. 57/23-03.
- BOA. DH. İ.UM. EK.27/13.
- Daşdemir, L. (2003). “Afyonkarahisar’da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Faaliyetleri”, VI. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (10-11 Ekim 2002), (Yay. Haz: Mehmet Sarlık). Yayın No: 10. Afyon.
- Kalafat, O. (2017), “Birinci Büyük Millet Meclisinde Yer Alan Birinci Dönem Afyonkarahisar Milletvekilleri Meclis Faaliyetleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (47) Haziran, 652-667. doi: 10.16992/ASOS.12408
- Karaca, T. N. (2004), *Meclis-i Mebusandan Türkiye Büyük Millet Meclisine Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Ankara: TTK Basımevi.
- Köstüklü, N. (1999), *Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları*, Ankara: ATAM.
- Kutay, C. (1973), *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- M.M. Z.C, c. I, D. 1, İçs. 1, İn.1, 12 Kânunusani 1336:3-4.
- M.M. Z.C, c. I, D. 4, İçs. 1, İn.1, 26 Kânunusani 1336:30.
- Olgun, K. (2011), "Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları", *ATAM Dergisi*, 27 (79), 1-36.
- Sarıgüzel, N. (2017), Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Antalya Milletvekilleri, *OPUS*,7 (12), 205-236. <https://doi.org/10.26466/opus.319902>
- Selenk, S. (2002), *Ulusal Kurtuluş Savaşı*, (I), İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Şeker, K. (2010), “Millî Mücadele Döneminde Burdur’da Sosyal Hayat”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 61-74.
- Şişman, A. (1996), "*Millî Mücadele’de Afyon ve Uşak’ın Kurtuluşu*", Onuncu Millî Egemenlik Sempozyumu “Büyük Taarruz ve Sonuçları”, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- TBMM Albümü 1920-2010, C. I. 1920-1950.

TİTE Arşivi, K:295, G:24, B:24a001.

TİTE Arşivi, K:312, G:58, B:58.

TİTE, Arşivi. K:295, G:32, B:32-1.

TİTE, Arşivi. K:297, G:34, B:34001.

TİTE, Arşivi. K:297, G:40, B:40001.

TİTE, Arşivi. K:297, G:49, B:49001.

TİTE, Arşivi. K:297, G:78, B:78001.

TİTE, Arşivi. K:298, G:14, B:14001.

TİTE, Arşivi. K:298, G:26, B:26001.

TİTE, Arşivi. K:298, G:26, B:28001.

TİTE, Arşivi. K:299, G:39, B:39001.

Yenigün, 31 Teşrin-i Evvel 1335.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.